

TÁBORI FERENC: A MAGYAR POLITIKAI KULTÚRA HATÁSA A MAGYAR TÖBBPÁRTRENDSZERRE (1988-2010)

Jelen tanulmányom részét képezi a magyar pártrendszert alkotó parlamenti pártok 1990 és 2010 közötti stabilitásának okait kutató, készülő doktori disszertációmnak.

A pártrendszert jellegét, struktúráját, működését legerősebben és legközvetlenebbül meghatározó tényezők között van a politikai kultúra és tagoltság.¹

A jelenlegi releváns magyar politikatudományi szakirodalmakban nincs egységes meghatározása a politikai kultúrának, ezért én a következőkben három definíciót is ismertetek:

1. Bihari Mihály definíciója: A politikai kultúrán azokat a csoportszerű tudati elemeket és objektívációkat értjük, amelyek a politikai tevékenységekkel kapcsolatosan funkcionálnak. A politikai kultúra összetevői közé tartoznak:

- a politikai nézetek és eszmék, a politikai értékek
- a politikai ismertek
- a politikai érzelmek
- a sajátos politikai viselkedési minták és reagálási készségek (vitakultúra, politikai tolerancia, érvelési módok, vitatkozási metódusok)
- politikai előítéletek és beállítottságok²

2. Simon János meghatározása: A politikai kultúra egyrészt történelmileg kialakult csoportminőségű attitűdök, hitek, ítéletek, érzelmek és szimbólumok hálózatából áll, másrészt orinetalja a politikai magatartásokat, harmadrészt pedig rendet, értelmet és értelmezhetőséget biztosít a politikai folyamatok számára.³

3. Körösi-Tóth-Török szerzőhármás definíciója: A politikai kultúra a politikával kapcsolatos viszonyulások, predispozíciók együttese. Részét képezik a politikával, a politikai intézményekkel kapcsolatos kognitív, affektív, valamint normatív elemek.⁴

A politikai kultúrát egy pártrendszer fejlődésének megértése szempontjából a következők miatt fontos vizsgálni: A pártrendszer alakulása szempontjából fontos kondicionáló tényező a pártosodási hajlam, a pártok és a pártpolitizálás általában vett pozitív vagy negatív megítélése. A politikai kultúrában hordozott pozitív és negatív előítéletek, a kizárólagos vagy a kiegyezésszerű, konszenzuális politizálásra való hajlam tömeges elterjedése vagy hiánya erősen befolyásolja a pártok egymás közötti viszonyát, a koalíciós készségét és hajlandóságát, mindezeket keresztül azt, hogy a pártrendszer „középre tartó” vagy „széttartó” lesz-e.⁵

1. Magyar politikai kultúra történeti fejlődésének áttekintése 1867-1990

A dualizmus bár gazdasági szempontokból előnyöket hozó időszak volt a magyar történelemnek, de politikai szempontokból végzetes hibákhoz vezetett. A pártrendszer nem valós társadalmi alapokon, és nem valós társadalmi törésvonalak mentén

¹ BIHARI 2009a. 361-362.

² BIHARI 2009c. 130.

³ SIMON 2004. 313.

⁴ KÖRÖSÉNYI-TÓTH-TÖRÖK 2005. 26.

⁵ BIHARI 2009a. 362.

szerveződött meg, hanem a közjogi kérdés alapján, tehát hogy adott párt elfogadja-e vagy nem a kiegyezést. Sőt, minden párt kénytelen volt állást foglalni, hogy elfogadj-e vagy nem a kiegyezést. Azzal, hogy a közjogi kérdés vált a fő törésvonallá, (48-asok és 67-esek), a modern politikai tagoltság és a képviseleti viszonyok kialakulása csorbát szenvedett. Nem alakulhattak ki a tényleges társadalmi konfliktusok mentén a törésvonalak, pl. centrum-periféria, állam-egyház, mezőgazdaság-ipar, város-vidék, munka-tőke ellentét. Emellett a kisebbségi kérdést is elfojtották, és emiatt a politikai elit félt a politikai szabadságjogok kiterjesztésétől.⁶

A két világháború közötti időszakban a politikai elit jobban tükrözte a nagy társadalmi csoportok közötti ellentéteket, mint az első világháború előtt, mert maga a parlamenti elit is szélesebb társadalmi alapokra épült.⁷ Azonban itt is a közjogi kérdés vált fő törésvonallá. Bár a rendszer ideiglenességre vonatkozóan széles konszenzus volt, mint ahogy a trianoni békéből következő állapotot is ideiglenesnek tekintették, és a politikai elit csoportok körében egységesen erős volt az antikommunizmus is. Korszak elején így is az egyik oldalon az „ellenforradalmi” csoportok álltak, míg a másik oldalon azok, akik érintve voltak a forradalomban. Ezt terhelte meg úgy a közjogi ellentét, hogy az egyik oldalon a politikai szabadságjogokat kiterjeszteni kívánók álltak, míg a másik oldalon a status quo fenntartásban érdekeltek álltak.⁸ Mindehhez hozzájött még a legitimista-szabadkirályválasztó törésvonal, amelynek igazi súlya a korszak elején volt, de az egész korszakban nem volt elhanyagolható.

Ez az állapot 30-as évektől részben átalakult, a szélsőjobb, nemzetiszocialista csoportok megjelenésével az eddigi törésvonalakat keresztbe metszve megjelent a jogállamiság-diktatúra vagy parlamentarizmus-antiparlamentarizmus törésvonal. Mindezt megterhelte a külpolitikai orientációval kapcsolatos ellentét.⁹ De itt már a közjogi és ideológiai ellentét mellett megjelentek a gazdasági-elosztó típusú törésvonalak is, pl.:

- város-vidék ellentét, gazdasági vetületében az agrárius-merkantil ellentét
- munka-tőke ellentét (ez az ellenzéki erőket is megosztotta)
- a földkérdés az egész korszakban nagy hangsúllyal volt jelen, így tehát végig volt a kisbirtok-nagybirtok ellentét is.

Azonban pártverseny részben korlátozó tényezők (választásra jogosultak köre, a korszak kormánypártjának kiemelt szerepe) okán ekkor sem tudtak igazán érvényesülni az előbbi törésvonalak. A választójog és az állampolgárok részvétele a politikában korlátozott volt. Így ezen korszak sem hozott igazán komoly előrelépést abban, hogy a társadalom politikai kultúrája elmozduljon a résztvevői felé.

Az 1944-48 közötti rövid korlátozottan demokratikus időszakról elmondható, hogy itt egy „népi” parlament jött létre, vagyis megszűnt a korábbi parlamentekre jellemző elitdominancia.¹⁰ A választójog majdnem a társadalom egészére ki lett terjesztve, és az választásokon a szélesebb társadalmi rétegeket képviselő pártok jó eséllyel indulhattak. Viszont meg kell jegyezni, hogy a választásokon induló pártok körét korlátozták, így teljesen reprezentatívnak az akkori pártok köre és a politikai elit sem volt tekinthető. Ez

⁶ ILONZKI – KURTÁN 1999. 54.; SZABÓ 2011. 22.

⁷ ILONZKI – KURTÁN 1999. 62.

⁸ BOROS – SZABÓ 2008. 185-186.

⁹ BOROS – SZABÓ 2008. 186-187.

¹⁰ ILONZKI – KURTÁN 1999. 63.

az állapot azonban már jobban megfelelt már a társadalmi törésvonalaknak. De a korszak rövidsége és a demokratikus intézmények módszeres szétverése miatt, itt sem érvényesülhettek a társadalmi törésvonalak.

A társadalomnak itt se volt esélye arra, hogy legalább a résztvevői politikai kultúra alapjai kialakuljanak. Tehát 1944-48-ban az állampolgárok bár belekóstolhattak a demokráciába, de annak rövidsége okán ez komoly nyomot nem hagyhatott bennük.

Az államszocialista rendszerben a társadalom homogenizálása, a csoportterdeket háttérbe szorítása miatt nem beszélhetünk semmilyen értelemben politikai törésvonalakról.

A gazdasági jellegű törésvonalak a gazdaság struktúrája miatt értelmezhetetlenek voltak, míg a rendszerellenes és antikommunista csoportokat marginalizálták teljesen. Bár valamilyen szinten jelen voltak ezen gondolatok, de arra, hogy artikulálódjanak esélyt sem hagytak a legutóbbi rendszerváltásig.

Az államszocialista rendszer Magyarországon totalitárius diktatúraként jött létre, nem csak a politikai hatalmat monopolizálta, de szétzúzott minden társadalmi intézményt: egyesületeket, érdek-képviselői szerveket, a magán gazdaság polgári szövetkezésre és a magántulajdonra épülő szervezeteit. A társadalom tagjait a rezsim teljesen megfélemlítette, amelynek következtében a társadalom atomizálódott, hisz nem csak a rendszertől, hanem egymástól is félték.¹¹ Ezen törekvés azonban nem hozott igazán sikert, ezt az 1956-os forradalom jelezte is.

A Rákosi-korszakot követő, valamelyest enyhülést hozó Kádár-rendszer az 56-os forradalomból azt a tanulságot vonta le, hogy politikailag nem bízhat meg az emberekben, ezért a politikát száműzte az emberek mindennapjaiból. Ezt azért is megtehetette, mert egyfelől a forradalom leverése és a megtorlások óvatosabbá tették az embereket, a politikai gondolkodás visszavonult a család sáncai mögé, másfelől sikeresen kihasználta, hogy a hatvanas években lassú gazdasági gyarapodás indult be és szemet hunytak a második gazdaság kialakulása felett. Az akkori vezetők arra, ösztönözték az embereket, hogy a közösségi gondolkodás helyett a saját jólétükkel, a saját gyarapodásukkal legyenek elfoglalva. Persze az embereknek gazdasági értelemben vett magántulajdona nem lehetett, és nem alakulhatott ki a vállalkozói gondolkodásmód, csak fogyasztópolgárok lettek. Az állam egy paternalista gondoskodást valósított meg, a politikából való kizárásért cserébe, az állam garantált, egy egzisztenciális biztonságot, és a fogyasztói életérzést. Ez oda vezetett, hogy a társadalom individualizálódott, hisz az emberek jólét egymástól nem függött csak az államtól, és mivel a politikai cselekvéstől meg voltak fosztva így nem volt szükségük a közös cselekvésre.¹² Előbbieknek köszönhetően alakult ki a magyar állampolgároknak, hogy egyéni jóléti biztosítását csak az államtól várják el. A társadalom ezen állapotával érkeztünk el a rendszerváltás időszakához.

2. A legutóbbi rendszerváltásról

A magyar rendszerváltás nem egy társadalmi ellenállás eredményeként jött létre, hanem legfőképpen a külpolitikai, nemzetközi politikai történések okán, emellett a tervgazdaságon alapuló szocialista gazdaság sem volt fenntartható már.¹³

A magyarországi átalakulás – a maga idejében – példa nélküli volt:

¹¹ BIHARI 2004. 94-102.; KÖRÖSÉNYI-TÓTH-TÖRÖK 2005. 28-29.

¹² FRICZ 2006. 26-35.; KÖRÖSÉNYI-TÓTH-TÖRÖK 2005. 29-30.

¹³ BIHARI 2005. 340.; KÖRÖSÉNYI-TÓTH-TÖRÖK 2007. 27.; FRICZ 2006. 11-13.

- addig nem volt példa, hogy egy szocialista társadalom nem szocialista, kapitalista társadalommá váljon
- a forradalmi jelentőségű változások békésen, rendezetten tárgyalásos formában zajlottak le
- a rendszert átalakító változások egyik legfontosabb cselekvő politikai résztvevője az állampárt volt.¹⁴

Tehát a rendszerváltás az akkori állampártot vezető elit és a félillegális-illegális ellenzék közötti konszenzus eredményeként jött létre. De ez sem volt teljes konszenzus, gondoljunk csak arra, hogy a NEKA tárgyalásokat lezáró jegyzőkönyvet az SZDSZ és a Fidesz végül nem írták alá.

Előbbiek mellett a rendszerváltás politikai, alkotmányos céljait úgy valósította meg az ellenzéki elit, hogy e folyamatban nem sikerült szimbolikusan, erkölcsi és lelki értelemben elhatárolni egymástól a két korszakot, a diktatúrát és a demokráciát. Minden külsődleges, formai, intézményes, jogi és szervezeti értelemben lezajlott a rendszerváltás, de az emberek többségének lelki beállítottsága, mentalitása nem változott meg, s nem változott meg a külső világ szemlélésének, értékelésének, minősítésnek a módja sem.¹⁵

3. A mai magyar többpártrendszer kialakulásáról és legfontosabb jellemzői

Az 1988-tól működő magyar többpártrendszert következőképpen jellemezhetjük: A magyar pártrendszer egy valóban versengő mérsékelt plurális többpártrendszer, további jellemzői a pártrendszer lebegő – elitista jellege, társadalmi beágyazódás hiánya, az erős koncentrátság, a pártok kiemelten fontos szereplői a magyar demokráciának, a releváns pártok köre az első 20 évben jelentős stabilitást mutatott.¹⁶

A Kádár-rendszer homogenizáló hatása miatt, a nyugati országokéra jellemző törésvonalak nem alakíthatták a pártosodást. A civil társadalom lefojtottsága is közre játszott, így a pártok legtöbbször értelmiségi csoportok kezdeményezésére felülről szerveződtek meg. Az 1988 óta működő magyar többpártrendszer lebegő – elitista jellege, ezért abból adódik, hogy a rendszerváltozás idején felülről szerveződtek a magyar pártok, és nem rendelkeztek erős társadalmi beágyazódottsággal.¹⁷

A pártok elitista és lebegő jellegét az is erősíti, hogy a rendszerváltás után is a választók kb. 6% volt tagja valamilyen pártnak, majd ez a 90-es években 4-6% körül mozgott. A parlamenti pártok összesített taglétszáma a 2000-es évek első évtizedében a választásra jogosultak kb. 1,5 %-a volt, 2011-ben a parlamenti pártok összesített taglétszáma a választók kb. 1,35%-a volt.¹⁸

Fontos azt is megjegyezni, hogy a modern pártok esetében a párttagság már nem közvetíti a párt és a társadalom rétegei között. Ezt a szerepet a tömegtájékoztatás és egyéb információt áramoltató csatornák vették át, ezért vált a politikai zsákmányszerzés

¹⁴ BIHARI 2005. 335-336.

¹⁵ FRICZ 2006. 60.

¹⁶ TÁBORI 2014. 122.

¹⁷ BIHARI 2005. 443-445.; BIHARI 2009b. 427-430.; FRICZ 2006. 152-153.

¹⁸ KÖRÖSÉNYI-TÓTH-TÖRÖK 2005. 199.; KÖRÖSÉNYI-TÓTH-TÖRÖK 2007. 285.; NOL.HU 2011. 05.14. http://nol.hu/belfold/nem_partoljuk_a_parttagsagot_-1069921 (2016.06.01.)

legfontosabb célpontjává a média, és ezért vált a média a politikai folyamatok megkerülhetetlen szereplőjévé.¹⁹

4. A mai magyar politikai kultúra legfőbb jellemzői

A mai magyar politikai kultúra bemutatásánál előzetesen szükséges leszögezni, hogy egy állam társadalmának politikai kultúrája sose homogén, hanem plurális. A mai magyar politikai kultúrára ez különösen igaz. A társadalom tagjai, a politikai elit tagjai eltérően élettapasztalataik, szocializációjuk, ideológiai beállítottságuk okán eltérően véleményekkel, attitűdökkel rendelkeznek. A következőkben bemutatásra kerülők, eltérően van jelen, vagy hatnak a társadalom egyes tagjaira.

A rendszerváltáskor, négy évtized politikai diktatúra és annak homogenizációs társadalom politikája után az nyilvánvalónak tűnt, hogy a magyar társadalom atomizált, politikai értelemben diffúz, tagolatlan, és a választók semmilyen politikai identitással nem rendelkeznek.²⁰ Konkrét társadalmi csoportok nehezen különíthetők el, egyedüli tagolódási szempont talán a rendszerváltás nyertesei és vesztesei között lelhető fel, de ez sem eszkalálódott, napjainkra elhalványulóban van.

A magyar társadalom kevésbé alkot politikai közösséget, alacsony az egyének politikai integráltsága. A politikai cinizmus megjelenése konstatálható, nem csak a saját érdekérvényesítési képességükben nem bíznak az emberek, de a választott vezetőkben sem.²¹

Magyarországon az emberek többsége az államot a kommunizmus éveiben is és a rendszerváltás után is a hatalom eszközének és nem pedig a népszuverenitás megtestesítőjének, a közérdek képviselőjének tekintették.²²

Tömegesen elterjedt attitűd a politikától való távolságtartás, a politika és a politikusok negatív megítélése. A politikai intézmények közül az akaratképzési és képviselői intézmények iránt a legalacsonyabb a bizalom. A pártok és a pártpolitikusok presztízse alacsony.²³

Az állam szerepe a gazdasági-társadalmi modernizációban nagy, de a politikai integráció alacsony foka miatt az állammal kapcsolatos attitűdök ambivalensek, egyszerre jellemzi őket a várakozás magas foka és a bizalom alacsony szintje.²⁴

Általános volt mind az elit, mind az állampolgárok körében, hogy a demokráciát, a nemzeti függetlenséget, az Európába menetelést, a piacgazdaságot a jóléttel, tömegfogyasztással, gyors egyéni és kollektív felemelkedéssel azonosították. A magyarok demokrácia felfogásában a materiális elemek jóval nagyobb súlyúak mint más nyugat-európai vagy kelet-közép-európai állam lakosságában. Az emberek többsége szerint a Kádár-rendszer nem volt elnyomó, így a demokráciától a szabadságjogok helyett, a gazdasági fejlődést és a jólét beköszöntét várták. Amikor persze kiderül, hogy a demokrácia csak a nagyobb szabadságot jelenti, akkor jelentős volt a kiábrándulás.²⁵

Az államszocialista rendszer a magyar választópolgárokat nagy mértékben elidegenítette a politikai ideológiáktól, s ebben a rendszerváltás óta se történt lényeges változás. A választók elvárásai a pártokkal szemben jórészt pragmatikusak, döntően a

¹⁹ BIHARI 2005. 446.

²⁰ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK 2005. 134.

²¹ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK 2005. 31.

²² KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK 2005. 31-32.

²³ BIHARI 2005. 436.; KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK 2005. 31-32.

²⁴ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK 2005. 27.

²⁵ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK 2005. 34-35.; G. MÁRKUS 1998. 375.; SIMON 1995. 56-57.

magánéleti, egzisztenciális biztonsággal, a jóléttel kapcsolatos kérdésekre korlátozódnak. Az ideologikus politizálás viszont a választópolgárok számára az elit széthúzásának, viszálykodásának képét idézi.²⁶

Annak ellenére, hogy a választók a jólét biztosítását az államtól várják el, gyakoriak a gazdasági jellegű normaszegő cselekedetek, például alacsony az adózási morál.²⁷

A társadalomban vannak olyan csoportok, amelyek átéltek és különbözőképpen éltek meg egyes történelmi korszakokat. A magyar történelemről kiváltképpen a 20. századról és a közelmúltról szóló diskurzusok és narrációk, értékelések és értékítéletek radikálisan eltérnek egymástól és radikális ideológiai konfliktusra vezetnek. A társadalom egyes tagjai ítéleteiket és tapasztalataikat eszerint fogalmazzák meg és adják át – politikai szocializációs hatást kifejtve – a fiatalabb nemzedékeknek.²⁸

A politikai kultúráról eddig elmondottak mellett az elitdemokráciát még több tényező erősíti a magyar társadalom politikai kultúrájában. Ezek közé tartozik, hogy az alacsony részvételi igény ellenére a mindennapi életet nagy erővel szövik át a politikáról folytatott verbális megnyilatkozások, viták, eszmecserék. Azonban ezek nem alakulnak érdekeket artikuláló politikai cselekvéssé.²⁹

Tömegesen kialakult és elterjedt védekező beállítódás „a távolságtartó vagy szemlélődő realizmus az angolszásztípusú „fogjunk össze és oldjuk” helyett.³⁰

Jellemző a politikai cselekvéstől való távolmaradás, például kevesen vesznek részt a pártok munkájában, kevesen vesznek részt politikai megmozdulásokon.³¹

Erős az igény a társadalom tagjaiban az iránt, hogy az új kormányzati elit leplezze le az előzőek bűneit, mert a politika eleve bűnös és piszkos tevékenység. Az elitekben nagy a késztetés az ennek való megfelelésre, tehát az előző kormányzati elit „megbüntetésére”, örök kisebbségben tartására. A választási győzelem nem csak az ország kormányzására szolgál, hanem a legyőzöttek megengedezésére is. Ez kedvez az ideológiai elhivatottságtól túlfűtött érzelmi alapon politizálóknak, „politikai ítéseknek”, „számonkérőknek”. Mindez elősegíti a hiperaktív politikusok kiválasztódását, és a politikai vezér iránti társadalmi igény kedvez a monokratikus pártszervezetek létrejöttének.³²

Az átmenetet követően az elmúlt két évtizedben kialakult demokrácia leginkább az elitdemokráciának felel meg.³³

Összességét az állapítható meg, hogy Magyarországon teljes egészében nem alakult ki a résztvevői politikai kultúra, hanem vegyes politikai kultúra jött létre, ami ötvözi az alattvalói és résztvevői politikai kultúra egyes elemeit.³⁴

5. A mai magyar politikai kultúra hatása a mai magyar többpártrendszerre:

A magyar társadalom politikai kultúrája ha a pártosodási hajlamot, a pártok megítélését nézzük akkor a következők szerint hatott a magyar többpártrendszerre a legutóbbi rendszerváltás óta:

²⁶ FRICZ 2001. 298.

²⁷ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK 2005. 30.

²⁸ LÖFFLER 2002. 184.

²⁹ BIHARI 2005. 435-436.

³⁰ BIHARI 2005. 436.

³¹ BIHARI 2005. 436.; KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK 2005. 42.

³² BIHARI 2005. 436.

³³ BIHARI 2005. 434.

³⁴ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK 2005. 52.

Korábbi az 1990 és 2010 között alkalmazott választási rendszerrel kapcsolatos kutatásaim alapján,³⁵ véleményem szerint az 1990 és 2010 között alkalmazott jelöltállítási rendszer erős szervezeti háttérrel követelt meg a pártoktól a sikeres választási szereplés érdekében.

Egy párt sikeressége nagyban múlik a személyi összetételének létszámától és minőségétől is.

Pártokkal kapcsolatos pejoratív gondolkodás, a politikai cinizmus és az individualizmus – mivel egy párt működéséhez csoportos viselkedésre van szükség – miatt kevesen vannak, akik részt vesznek a pártok munkájában, kevesen lesznek tagok.

Előbbiek egyrészt kedveztek a parlamenti pártoknak a parlamenten kívüliekkel szemben, mivel erőfölényük következtében, a politikai pártokban való dolgozásra hajlamosakat elszívják. Egy parlamenti párt részesül állami támogatásban, saját apparátust tud fenntartani. Egy tartósan a parlamenti küszöb feletti népszerűségű pártban jóval nagyobb az esély politikai karrier csinálásra, arra, hogy párt munkájában résztvevők elnyernek, valamilyen választott – bérrel, tiszteletdíjjal járó – tisztséget.

A parlamenti pártok erőfölénye és a pártok negatív megítélése miatt az újonnan induló pártok komoly humán erőforrás hiányban szenvednek. Nem csak aktivisták területén, hanem sokszor még országgyűlési képviselő jelöltet is nehéz volt találni nekik.

A civil szervezetek köre – feltehetőleg a társadalom atomizáltsága okán – sem fejlett, így ez sem jelent jó táptalajt a pártok számára humán erőforrás utánpótlás szempontjából.

Előbbiek kedveztek annak a jelenségnek, hogy a parlamenti pártok köre 1990 és 2010 között igen stabilnak bizonyult.

A humán erőforrás hiány viszont versenyhelyezettől függetlenül nem kedvez a pártok rekrutációs funkciójának, hiszen sokszor nehéz nekik megfelelő jelölteket állítani az adott választott pozíció betöltésére. Ez azzal a negatív hatással is jár, hogy a politikai pályára nem alkalmas személyek is eljuthattak akár a parlamenti mandátumig is. Egy-egy nem megfelelően kiválasztódott politikus által okozott botrány tovább erősíti a negatív véleményeket a politikai elitről, vagy éppen a pártokról, illetve egy-egy ilyen politikus negatívan befolyásolhatja pártja megítélését, népszerűségét.

A politika piszkos tevékenységnek való tekintése, a társadalom büntető attitűdje rekrutációs szempontból kedvez a politikai ítések, hiperaktív politikusok kiválasztódásának. Mivel az ilyen politikusok komoly népszerűségre tehetnek szert az adott párt szavazó táborának, mivel ők „jól megmondják a véleményüket” a másik oldalnak.

A magyar politikai kultúra a következő képen hatott a magyar többpártrendszer tagoltságára:

Választók büntető attitűdje kedvezett a kétpólusú pártrendszernek és a pártrendszer koncentrációjának.

A különbözően megélt történelmi események a pártrendszer tagoltságát hosszú távon meghatározták, illetve különböző módon determinálták az egyes pártok versenyhelyzetét, és szövetségkötési, koalíciós potenciálját. Csak hogy néhány példát említsek: nagykoalíció nem jöhetett létre Magyarországon, az annak is köszönhető volt, hogy MSZP állampárti múlttal rendelkezik, míg a jobboldalon igen erős az antikommunista attitűd. A Kádár-rendszer iránti nosztalgia kedvezett az MSZP választási szereplésének. Az 1944-45-ös események megítélése és az ebből következő előítélet a nemzeti radikális pártok versenyhelyzetét negatívan érintette. Az erős társadalom egy részében erősen

³⁵ TÁBORI 2012.

jelenlévő antikommunista beállítódás miatt az SZDSZ komoly szavazói bázist veszített az 1994-es koalíció kötés okán.

Választók büntető attitűdje kedvezett a kétpólusú pártrendszernek és a pártrendszer koncentrációjának, mivel a szavazók egy része az általuk nem kedvelt párt legyőzése érdekében arra a másik pártra szavaztak, ami a legesélyesebb volt erre.

Végezetül szükséges még megállapítani, hogy a magyar politikai rendszerben központi szerepet betöltő a pártoknak negatív megítélésük ellenére azonban nem kell aggódniuk a politikai rendszerben betöltött jelentős szerepük miatt a civil szervezetek és szakszervezetek gyengesége okán.

Felhasznált irodalom:

BIHARI MIHÁLY (2005): *Magyar politika 1944-2004*. Osiris Kiadó, Budapest

BIHARI MIHÁLY (2009a): *A politikai pártok*. In.: Bihari Mihály–Pokol Béla (2009): *Politológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 333-377. o.

BIHARI MIHÁLY (2009b): *Magyarországi pártrendszerek (Történeti és analitikus bemutatás)*. In.: Bihari Mihály–Pokol Béla (2009): *Politológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 378-437. o.

BIHARI MIHÁLY (2009c): *A politikai rendszer és működése*. In.: Bihari Mihály–Pokol Béla (2009): *Politológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 112-142.

BOROS ZSUZSANNA–SZABÓ DÁNIEL (2008): *Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944)*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

ENYEDI ZSOLT–KÖRÖSÉNYI ANDRÁS (2004): *Pártok és pártrendszerek*. Osiris Kiadó, Budapest

FRICZ TAMÁS (2001): *Pártrendszerek – Nyugat-Európa, Közép-Európa, Magyarország*. Századvég Kiadó, Budapest

FRICZ TAMÁS (2006): *Az árok két oldalán*. XXI. Század Intézet, Budapest

G. MÁRKUS GYÖRGY (1998): *Törésvonal-szerkezet és pártrendszer*. In: Magyarország Politikai Évtizedkönyve 372-384.

ILONZKI GABRIELLA–KURTÁN SÁNDOR (1999): *A magyar parlamenti elitek: Demokratizálás és elitváltás*. In: Politikatudományi Szemle. 1999. 4. sz. 49-80.

ILONZKI GABRIELLA –LENGYEL GYÖRGY (2009): *Válaszúton: Konzolidált vagy színlelt demokrácia?* In: Politikatudományi Szemle, 2009. 1. sz. 7-25.

KÖRÖSÉNYI ANDRÁS–TÓTH CSABA–TÖRÖK GÁBOR (2005): *A magyar politikai rendszer*. Osiris, Budapest

KÖRÖSÉNYI ANDRÁS–TÓTH CSABA –TÖRÖK GÁBOR (2007): *A magyar politikai rendszer*. Osiris, Budapest

LÖFFLER TIBOR (2002): *Predomináns törésvonal és törésvonal-politika a magyar pártrendszerben – Hipotézisek a magyarországi politikai törésvonalak újraértelmezéséhez.* In: *Politikatudományi Szemle* 2002. 1-2. sz. 177-211.

NOL.HU (2011. 05.14.) *Nem pártoljuk a párttagságot,*
http://nol.hu/belfold/nem_partoljuk_a_parttagsagot_-1069921 (2016.06.01.)

SARTORI, GIOVANNI (2005): *Parties and party systems: A framework for analysis.* ECPR Press, First published in 1976 by Cambridge University Press

SZABÓ DÁNIEL (2011): *Parlamenti pártok Magyarországon (1867-1919).* In: *Magyarországi politikai pártok lexikona 1846-2010.* Főszerk. Vida István, Gondolat Kiadó – MTA-ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport, Budapest, 2011. 19-29.

SIMON JÁNOS (1995): *Mit jelent a demokrácia a magyarok számára.* In: *Politikatudományi Szemle* 1995. 1. sz. 43-61.

SIMON JÁNOS (2004): *A politikai kultúra színeképei,* Századvég Kiadó, Budapest

TÁBORI FERENC (2012): *A magyar országgyűlési választások jelöltállítási tapasztalatai 1990-2010.* In: Antal Attila (szerk.): *Politikatudományi tanulmányok – Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak III. Konferenciája 2012. április 20.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Budapest 2012. 217-236.

TÁBORI FERENC (2014): *A magyar többpártrendszer jellemzése és tipizálása Giovanni Sartori pártrendszer tipológiája alapján (1988-2010).* In: *Jog, állam, politika,* 2014. 2. sz., 105-123.